

การสร้างสรรคนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง

THE CREATION OF THAI CONTEMPORARY DANCE

IN THE CONCEPT OF FRONT AND BACK

ธนะพัฒน์ พัฒน์กุลพิศาล / THANAPHAT PHATKULPHISAL

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

FACULTY OF FINE AND APPLIED ARTS CHULALONGKORN UNIVERSITY

Received: September 11, 2017

Revised: October 17, 2017

Accepted: October 31, 2017

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการสร้างสรรคผลงานการแสดงและหาแนวคิดในการสร้างสรรคนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง โดยใช้วิธีการดำเนินการวิจัยเชิงสร้างสรรค์และเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารตำรา สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการวิจัย สื่อสารสนเทศ สรรวจข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์ สังเกตการณ์ และเกณฑ์มาตรฐานศิลปิน ประสพการณ์ส่วนตัวของผู้วิจัย โดยนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ทดลอง แก้ไขและสรุปผล

จากการวิจัยพบว่างานสร้างสรรค์ได้ผ่านการวิเคราะห์ เพื่อตอบคำถามการวิจัยและอภิปรายผลตามแนวคิดสำคัญ 5 ประเด็น 1) แนวคิดเบื้องหน้าเบื้องหลัง (Front and back) 2) ความคิดสร้างสรรค์ 3) ความหลากหลายในการแสดง 4) การใช้ทฤษฎีและแนวคิดโพสต์โมเดิร์น (Post-modern) 5) การใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่อสารการแสดง

การจัดการแสดงผลงานครั้งนี้มี 2 วันมีผู้เข้าชมงานจำนวน 323 คน ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ อาจารย์ นิสิต นักเรียน และบุคคลทั่วไป จากแบบสำรวจความคิดเห็น พบว่าร้อยละ 80 มีความพึงพอใจแต่ประเด็นสำคัญที่ความนำมาอภิปรายคือการออกแบบสถานที่ ยังสื่อความหมายได้ไม่เด่นชัดดังนั้นผู้วิจัยจะนำไปเป็นข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้สามารถตอบคำถามตรงตามแนวคิดของงานวิจัยสร้างสรรคนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิดเบื้องหน้าเบื้องหลังทุกประการ ดังนั้นผลงานชิ้นนี้จะเป็นข้อมูลในการสร้างนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในอนาคตต่อไป งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตเรื่องการสร้างสรรคนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง

คำสำคัญ: เบื้องหน้าเบื้องหลัง, นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย, การสร้างสรรค์

Abstract

The objective of this thesis is to create dance performance and discover concepts on creating contemporary dance under the concept of front and back. The research methodologies are creative and qualitative research. Additionally, data was collected from documents, textbooks, interviews of individuals related to the research, information media, field survey, seminar, observation, criteria on artist standard and experiences of the researcher. Such data was analyzed, synthesized, tested, amended and summarized the findings.

According to the findings, the creation was analyzed for finding questions of the research and discussing the results based on 5 important concepts as follows; 1) concept of Front and Back performance, 2) creativity, 3) diversity of performance, 4) focus on theory and concept of postmodernism, and 5) focus on symbols for communicating in the performance.

The dance performance was held in two days with 323 participant among whom were performing art luminaries, dance professionals, teachers, students and General audience, it was found that 80% is satisfied. However, the important issue being discussed is the design of location which is not interpreted clearly. Therefore, the researcher will apply it to the suggestions for further researches.

This research meets all questions based on all components of the research of Thai contemporary dance under the concept of front and back. As a result, such performance will be the data for creating Thai contemporary dance in the future. This research is a part of “THE CREATION OF THAI CONTEMPORARY DANCE IN THE CONCEPT OF FRONT AND BACK” a dissertation of Doctor of Fine and Applied Arts Program Chulalongkorn University.

Keywords: Front and Back, Thai Contemporary dance, Creative

บทนำ

แนวคิดเบื้องหน้าเบื้องหลัง นั้นมีปรากฏอยู่ในแนวคิดทฤษฎีของการท่องเที่ยว (Tourism) ที่ให้ความสำคัญกับการจัดฉาก (Front) ของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวดู ส่วนเบื้องหลัง (Back) หมายถึงสิ่งที่อยู่นอกสายตาของนักท่องเที่ยวโดยทั่วไป ซึ่งอาจจะเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน หรือกิจกรรมในชีวิตจริงของชุมชน ในหลายกรณี ข้อเท็จจริงที่อยู่เบื้องหลังของการจัดฉากของแหล่งท่องเที่ยวนี้ กลับสามารถดึงดูดสายตาของนักท่องเที่ยวจำพวกที่ต้องการเสาะแสวงหาความจริงแท้ของการดำรงชีพของผู้คน

ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทางความคิดที่แตกต่างกันไป นอกจากแนวคิดเบื้องหน้าเบื้องหลัง (Front and Back) ในแนวคิดทฤษฎีของการท่องเที่ยว (Tourism) แล้ว ยังปรากฏพบว่ามีอยู่ในศิลปะการแสดง เช่น ละคร หรือภาพยนตร์ มาช้านาน เบื้องหน้า (Front) ในที่นี้หมายถึงการจัดฉากเบื้องหน้าเวทีเพื่อแสดงให้ผู้ชมดู ส่วนเบื้องหลัง (Back) หมายถึงข้างหลังฉากการแสดง อันเป็นกิจกรรมของการเตรียมงานก่อนการแสดงจริงสำหรับผู้ชม จากความหมายเบื้องหน้า เบื้องหลัง ในละคร หรือภาพยนตร์จึงมักจะเป็นภาพของการแสดงของนักแสดงบนเวทีการแสดง และภาพที่บอกเล่าเรื่องราวในชีวิตจริงของการจัดการแสดงและการเตรียมตัวของบทบาทตัวละครก่อน

การแสดงจริง เช่น บรรยายภาคในห้องแต่งตัวหลังฉากการแสดง เป็นต้น

ในศิลปะการแสดง เช่น นาฏยศิลป์ นั้น มักจะเห็นการแสดงที่เป็นเบื้องหน้า (Front) เป็นหลัก กล่าวคือ การแสดงที่ปรากฏบนเวทีในวันแสดงจริง ซึ่งถ้าการแสดงยังไม่พร้อมผู้รับผิดชอบก็จะยังไม่นำเอาการแสดงนั้นออกแสดงต่อหน้าผู้ชม ในปี พ.ศ.2539 ผู้วิจัยได้มีโอกาสได้ร่วมงานทั้งในฐานะนักแสดงนำ และผู้ช่วยฝึกซ้อมการแสดงในการแสดงวรรณกรรมประกอบจินตภาพเรื่อง “นารายณ์อวตาร รามเกียรติ์วิวัฒน์” ซึ่งเป็นการถ่ายทอดนาฏศิลป์สร้างสรรค์บนพื้นฐานของวรรณกรรมในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 1 ในราชวงศ์จักรี อันเป็นการนำเสนอการแสดงที่สมบูรณ์แบบที่สุดในชีวิตของผู้วิจัย ในการสร้างสรรค์นาฏยศิลป์สร้างสรรค์เพื่อการอนุรักษ์มรดกของชาติ ทางด้านนาฏยศิลป์และวรรณคดีไทย ผู้ชม ประสบการณ์ในครั้งนั้น ผู้วิจัยได้สัมผัสทั้งการแสดงบนเวทีจริงและการเตรียมการซ้อมการแสดง ทั้งในบทบาทของตนเองและนักแสดงประกอบในครั้งนั้น ความประทับใจอย่างล้นไม่ลงในกิจกรรมในครั้งนั้นทั้งเบื้องหน้าเบื้องหลัง ทำให้ผู้วิจัยมีความคลั่งใคล้ใคร่ที่จะจารึกความทรงจำจากประสบการณ์ในครั้งนั้นถ่ายทอดออกมาเป็นนาฏยศิลป์สร้างสรรค์ภายใต้แนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง ซึ่งจะอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์ที่ได้สัมผัสกับกิจกรรม

การแสดงวรรณกรรมประกอบจินตภาพร่วมสมัยเรื่อง “นารายณ์อวตาร รามเกียรติ์วิวัฒน์”

อย่างไรก็ตามเท่าที่ผ่านมาถึงแม้ว่าจะมีศิลปะการแสดงหลายรูปแบบที่ได้นำภาพของเบื้องหน้าเบื้องหลังการแสดง ไปใช้ แต่ยังไม่ปรากฏว่ามีการสร้างสรรค์งานทางนาฏศิลป์ในประเทศขึ้นใดที่ได้นำแนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง มาเป็นหลักการที่สำคัญในการสร้างผลงานมาก่อน ผู้วิจัยจึงหวังว่าการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยภายใต้แนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง ในครั้งนี้ นอกจากจะเป็นตัวอย่างของการสร้างสรรค์การแสดงผ่านการนำประสบการณ์ของผู้วิจัยในการแสดงวรรณกรรมประกอบจินตภาพเรื่อง “นารายณ์อวตาร รามเกียรติ์วิวัฒน์” มาใช้แล้ว ยังเป็นการสร้างผลงานวิจัยผ่านการทดลองสร้างสรรค์การแสดงโดยการนำแนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง (Front and Back) มาเป็นหลักการสำคัญซึ่งจะได้เป็นหลักฐานที่สำคัญทางด้านวิชาการ ที่จะให้ผู้สนใจได้นำผลงานทางวิชาการ ในครั้งนี้ไปต่อยอดทางการศึกษาและการสร้างสรรค์การแสดงในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อหาแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง
2. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง

อุปกรณ์และวิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการ ตำรา งานวิจัย บทความ วารสาร สื่อสารสนเทศอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาข้อมูลและสังเกตการณ์ รูปแบบและลักษณะของการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ
3. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ทางด้านนาฏศิลป์สร้างสรรค์ นาฏศิลป์ร่วมสมัย และศิลปะการแสดง ที่เกี่ยวกับ แนวคิด มุมมอง และการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ เป็นต้น
4. ศึกษาข้อมูลลงพื้นที่ภาคสนาม ในการหาชมงานการแสดงที่มีรูปแบบและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเบื้องหน้าเบื้องหลัง (Front and Back)
5. วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล ตั้งคำถามขึ้นต้นเพื่อหาคำตอบของงานวิจัยสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์

ไทยร่วมสมัยในแนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง

6. วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ประกอบสำหรับการแสดง อาทิ ท่าเต้น ฉาก แสง สี เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ การแต่งหน้า ระยะเวลา และนักแสดงร่วม เป็นต้น

7. ทดลองปฏิบัติการ สร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง จากข้อมูลที่ได้รวบรวมประมวลก่อนหน้านั้นร่วมกับประสบการณ์ส่วนตัวของผู้วิจัยกับกลุ่มนักแสดง

8. เรียบเรียงข้อมูลและข้อคิดเห็นและวัดผลผลจากการทดลองปฏิบัติการโดยใช้เกณฑ์มาตรฐานศิลปิน

9. นำปัญหาจากการวิจัยเข้าปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อแก้ไขและปรับปรุงงานวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

10. พัฒนางานวิจัยขั้นสุดท้าย เพื่อเตรียมจัดพิมพ์และจัดทำรูปแบบรายงานการวิจัย

11. จัดพิมพ์และจัดทำเอกสารการวิจัยเพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเผยแพร่ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์แนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานมี 5 ประการ ได้แก่ แนวคิดเบื้องหน้าเบื้องหลัง (Front and back) ความคิดสร้างสรรค์ ความหลากหลายในการแสดง การใช้ทฤษฎีและแนวคิดโพสต์โมเดิร์น (Post-modern) การใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่อสารการแสดง

1. แนวคิดการแสดง เบื้องหน้าเบื้องหลัง (Front and back)

จากการสำรวจค้นคว้า รวบรวมข้อมูล สัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่า การนำเสนอการแสดงที่เกี่ยวกับเบื้องหน้าหรือเบื้องหลังมีปรากฏเป็นฉากย่อยๆ ในอดีตอยู่บ้าง เช่น ภาพยนตร์ BIRDMAN ใน scene หลังโรงละครที่เล่าเรื่องด้วยวิธี storytelling โดยใช้การถ่ายทำแบบ long take หรือในการแสดงเรื่อง ดานซ์ ลาบอราตอรี แบคค์ แอนด์ ฟรอนท์ อิน ดานซ์ (Dance Laboratory : back and front in Dance) - เบื้องหน้า เบื้องหลัง การเต้นระบำ นราพงษ์ จรัสศรี ให้ความเห็นว่า “ความน่าสนใจของภาพเบื้องหลังถูกนำมาเป็นเนื้อหาสื่อถึงเรื่องราวของนักเต้นระบำที่วุ่นวายอยู่กับการซ้อมท่ามกลางอุปสรรคทางด้านการบาดเจ็บ สลับกับภาพความคิดคำนึงถึงภาพของการแสดงในอดีต” (นราพงษ์

ภาพที่ 1 ภาพการแสดงองค์ที่ 1 เบื้องหน้าองค์ที่ 2 เบื้องหลัง

ที่มา : ธนะพัฒน์ พัฒนกุลพิศาล. (2558). การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า141.

จรัสศรี สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2558) แนวคิดเบื้องหน้า เบื้องหลัง (front and Back) นั้นมีปรากฏอยู่ในสาขาวิชาการท่องเที่ยว (Tourism) เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับข้อเท็จจริงที่อยู่เบื้องหลังของการจัดฉากของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวดูแนวคิดนี้จึงให้ความสำคัญกับคำว่า ของจริง ดังที่กล่าวมานี้แนวคิดนี้ได้บังในอดีตที่ผ่านมาแต่ยังไม่เคยมีใครนำแนวคิดนี้มาเสนอเป็นแนวคิดหลักในการสร้างสรรค์งานด้านศิลปะการแสดง ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำแนวคิดนี้เป็นแนวคิดหลักในการพัฒนาเป็นผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ที่เผยให้เห็นความจริงของการเตรียมการทั้งต่อหน้าผู้ชมและหลังเวทีการแสดง โดยนำเสนอผ่านการแสดงละครจินตภาพร่วมสมัยเรื่องนารายณ์อวตารรามเกียรติ์วิวัฒน์ นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง.วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า141.

2. ความคิดสร้างสรรค์

การใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการแสดง มีนักวิชาการได้ให้ความเห็นที่ต่างกันไปมากมายหนึ่งในนั้นคือ นราพงษ์ จรัสศรี ได้อธิบายว่า “การสร้างสรรค์งานไม่ว่าจะใช้ความ

เรียบง่าย (Simplicity) แบบทัศนคติจิตวิญญาณแห่งความอิสระหรือฟรีสปิริต (Free Spirit) ของอิสดอรา ดันแคน (Isadora Duncan ค.ศ. 1878-1927)” (นราพงษ์ จรัสศรี, 2548: 109) หรือการผสมผสานข้ามวัฒนธรรมเพราะว่าในยุคโลกาภิวัตน์สื่อต่างๆสามารถนำพาวัฒนธรรมข้ามโลกมาเชื่อมโยงกันได้ทำให้เกิดการผสมผสานข้ามวัฒนธรรมกันมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ได้ทั้งสิ้น แต่ควรจะอยู่บนพื้นฐานของความเคารพในโครงเรื่องเดิมของการแสดงเดิมโดยไม่ทำลายคุณค่านั้น งานสร้างสรรค์ขึ้นนี้จึงได้คำนึงถึงความคิดสร้างสรรค์นี้สำคัญ เช่น ด้านบทบาทการแสดงนำเอาแนวคิดเบื้องหน้าเบื้องหลังมาเป็นประเด็นหลักของการสร้างบทบาทการแสดง แต่ยังคงเคารพในคุณค่าของการแสดงเดิม ดนตรีไทยใช้การดันสด (Improvisation) สีสานองค์ที่ 1 มีการบูรณาการระหว่างนาฏศิลป์สมัยใหม่และนาฏศิลป์ไทยแบบอนุรักษ์ องค์ที่ 2 ใช้ความเรียบง่าย (Simplicity) นำเอาสีทาในชีวิตรประจำวัน (Everyday Movement) การทำกิจกรรมของมนุษย์เช่นการแต่งตัว แต่งหน้า การฝึกฝนฝึกซ้อม การทำกิจกรรมต่างๆ กินข้าว พุดคุย วิ่งเล่น มาใช้ในการออกแบบเป็นต้น

ภาพที่ 2 การสร้างสรรค์สีทาด้วยการใช้ความเรียบง่าย (Simplicity)และการผสมผสานข้ามวัฒนธรรม(Cross culture)

ที่มา : ธนะพัฒน์ พัฒนกุลพิศาล. (2558). การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า146, 148, 150.

3. ความหลากหลายในการแสดง

การสร้างสรรคผลงานการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิดเบื้องหน้าเบื้องหลังใช้รูปแบบการแสดงผลงานที่มีการบูรณาการระหว่างนาฏศิลป์กับศิลปะการละครโดยการออกแบบลีลาจากบทพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ฉบับกลอนบทละคร และเลือกใช้นักแสดงที่ไม่มีพื้นฐานการเต้นแบบนักเต้น เป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวตลอดทั้งเรื่อง ดังนั้นความหลากหลายนี้จะช่วยให้การแสดงมีความแตกต่างออกไปจากการแสดงนาฏศิลป์โดยทั่วไปที่ใช้การรำ การเคลื่อนไหวของร่างกายเพียงอย่างเดียว ในองก์ที่ 1 มีการผสมผสานลีลามากกว่า 1 สกุลในภาพนักแสดงหญิงทรงตัวอยู่บนขาข้างเดียวแบบนาฏศิลป์ตะวันตกโดยมีนักแสดงชายประคองด้านหน้าไว้ลักษณะนี้เป็นการเต้นคู่ (Pas deux) และมีท่ารำนานาฏศิลป์ไทยแบบแผนในขณะที่นักแสดงสมทบใช้การเดินที่เป็นการเคลื่อนไหวในชีวิตประจำวัน (Everyday movement) ประกอบกับการใช้ทักษะด้านละครในการอ่านบทกลอนจากบทพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์จากความหลากหลายในการแสดงส่งผลให้การคัดเลือกนักแสดงจำเป็นต้องมีทักษะในการแสดงที่แตกต่างกันทั้งในด้านนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์สากลและนักแสดงที่มีทักษะทางละครตะวันตกมาแสดงรวมกัน ความหลากหลายในทักษะทางการแสดงแบบนี้จึงทำให้การแสดงมีความหลากหลายมากขึ้น ลดข้อจำกัดหรืออุปสรรคในการสร้างสรรค์ลงได้

ภาพที่ 3 แสดงความหลากหลายด้านลีลา
จากความหลากหลายในการคัดเลือกนักแสดง
ที่มา : ธนะพัฒน์ พัฒนกุลพิศาล. (2558).
การสร้างสรรคนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง.
วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า150.

4. ทฤษฎีและแนวคิดโพสต์โมเดิร์น (Post-modern)

หรือแนว “หลังสมัยใหม่” นั้นมุ่งเน้นความเสื่อมศรัทธาในความเป็น “สมัยใหม่” (Modern) ซึ่งมักจะย้อนแย้งและตั้งคำถามกับแนวคิดสมัยใหม่เสมอ การแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิดเบื้องหน้าเบื้องหลังได้สะท้อนแนวคิดนี้ในองค์ประกอบด้านพื้นที่การแสดง (Acting area) ผู้วิจัยพบว่า มันมักจะสิ้นสุดที่ผนังของเวทีคำถาม คือจริงหรือกับความเชื่อนี้ ดังนั้นการออกแบบจึงกำหนดให้พื้นที่สามารถเคลื่อนเลื่อนไหลและเปิดเผยให้เห็นทุกรายละเอียดความจริงที่อยู่นอกเหนือพื้นที่การแสดง (Acting area) ใช้กรอบสีแดงของตะแกรงเหล็กด้านหลังเป็นฉากกั้น เน้นความเรียบง่ายแบบ มินิมอลลิซึม (Minimalism) ในองก์ที่ 1 ดูเหมือนพื้นที่การแสดงจะเป็นหน้าเวทีแต่กลับถูกใช้ซ้ำ ในองก์ที่ 2 แล้วเปลี่ยนความหมายใหม่ให้เป็นเบื้องหลังเวที ในองก์ที่ 3 ผู้ชมคิดว่าพื้นที่กรอบสีแดงของตะแกรงเหล็กคือหลังเวที แต่จริงเป็นการเปิดให้เห็น 3 ส่วน คือด้านขวาเป็นการแสดงเบื้องหน้า ด้านซ้ายเห็นกิจกรรมเบื้องหลัง กรอบสีแดงของตะแกรงเหล็กกลางเวทีมีนักแสดงที่รับบทเป็นผู้ชมปรากฏอยู่ในว่าเป็นการสะกิดให้ผู้ชมตีความถึงอันที่จริงแล้วเค้าคือนักแสดงหรือผู้ชมกันแน่ การนำเสนอ 3 ช่วงเวลา 3 เหตุการณ์ 3 สถานที่ บนกรอบเดียวกัน (single frame) ซึ่งตามปกติ 3 สิ่งนี้ เกิดพร้อมกันแต่ไม่สามารถเห็นพร้อมกัน นี่เป็นผลจากการตั้งคำถามตามแนวคิดหลังสมัยใหม่ ทำให้สลายเวลา สถานที่และสิ่งที่ถูกปิดกันหรือครอบด้วยความเข้าใจเดิมๆออกเสีย ทำให้เกิดมุมมองใหม่ๆในการสร้างภาพการแสดงขึ้น

ภาพที่ 4 การใช้พื้นที่การแสดงไม่จำเป็นต้องแยกจากกันอีกต่อไป
ที่มา : ธนะพัฒน์ พัฒนกุลพิศาล. (2558).
การสร้างสรรคนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง.
วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า152.

5. การใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่อสารในการแสดง

การคำนึงถึงแนวคิดเรื่องสัญลักษณ์ในการแสดงด้านรูปแบบของการแสดงนี้มีความสำคัญอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านลีลา การเคลื่อนไหว เช่นในองค์ 1 ท่า “กล่อมหน้า” ซึ่งเป็นภาษาท่าทางนาฏศิลป์ถูกนำมาสื่อความหมายความเป็นเบื้องหน้า เสียงและดนตรีประกอบใช้เพลงนางนาคมาเป็นสัญลักษณ์ สื่อถึงความเชื่อศรัทธา ด้านการออกแบบแสงในองค์ 2 ช่วงสุดท้ายใช้แสงนิ่งเยือกเย็นส่องผ่านมาจากที่สูง สร้างบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์สื่อถึงความสงบนิ่ง อุปกรณ์ประกอบการแสดง เช่นกล่องสีแดงสื่อถึงสัญลักษณ์ที่บรรจุเศียรพองเกล้าหลังโรงลิเก เครื่องแต่งกายหน้ากากในองค์ 1 เบื้องหน้า สื่อถึงการปฏิบัติต่อกันในสังคมที่ถูกสร้างขึ้นตามกรอบของสังคมภายใต้หน้ากากมิได้แสดงตัวตนที่แท้จริงออกมาในขณะที่องค์ 2 เบื้องหลังที่แสดงให้เห็นความจริงแท้ แต่นักแสดงก็แต่งหน้าให้เหมือนหน้ากากซ่อนทับกันอยู่เป็นสัญลักษณ์ว่าไม่มีเวลาใดเลยที่เราจะเปิดเผยอย่างจริงจังไม่ว่าเบื้องหน้าหรือเบื้องหลัง ส่วนเครื่องแต่งกายถูกลดทอนรายละเอียดตามแนวคิดแบบ minimalist แต่คงสัญลักษณ์ของเครื่องแต่งกายในนาฏศิลป์ไทยด้วย จีบหน้านาง สไบ นาง โจงกระเบน เสื้อทรงสามเหลี่ยมของนักแสดงชาย รวมถึงเครื่องสวมศีรษะล้วนใช้วัสดุที่มองเห็นทะลุผ่านได้ (see through) เป็นสัญลักษณ์สื่อถึงความเปิดเผยจริงใจ ในองค์ที่ 2 ช่วงท้ายมีการจำลองโต๊ะบูชาเศียรพระฤๅษี (พองเกล้า) ซึ่งแน่นอนว่าต้องเป็นสัญลักษณ์ของหลังเวที นอกจากนั้นยังมีเตาแก๊สทำอาหาร กะละมังล้างจาน โต๊ะแต่งหน้า ราวเหล็กแขวนเสื้อผ้า ล้วนแล้วแต่เป็นการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดงที่นำมาใช้แทนสัญลักษณ์เพื่อสร้างบรรยากาศและความเข้าใจว่าเป็นพื้นที่หลังเวที การแสดงจัดขึ้นบนพื้นที่การแสดงเดียวเป็นการแสดงสัญลักษณ์ในแต่ละองค์ประกอบจึงมีความจำเป็น

สรุปและอภิปรายผล

1. แนวคิดการแสดงเบื้องหน้าเบื้องหลัง (Front and back)

แนวคิดเบื้องหน้าเบื้องหลังนี้ช่วยให้ผู้ชมได้รับรู้และเข้าใจเรื่องราวที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากด้านหน้าของเวทีการแสดงซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจที่จะนำมาเปิดเผยให้เห็นอย่างจริงจัง โดยนำมาเป็นแนวคิดหลักในการออกแบบบทการแสดงที่เชื่อมโยงจาก เบื้องหน้าสู่เบื้องหลังแล้วสะท้อนออกมาพร้อมกันในองค์ที่ 3 ลีลาการแสดงเบื้องหน้าใช้ท่ากล่อมหน้ามาเป็นคำสำคัญ ใช้ลีลาชีวิตประจำวันมาแสดงถึงเบื้องหลังและนำเสนอพร้อมกันในองค์ที่ 3 ชุดและเครื่องสวมศีรษะที่โปร่งใสไม่ปิดบัง พื้นที่การแสดงที่เปลือยออกให้เห็นทั้งเบื้องหน้าเบื้องหลัง การออกแบบองค์ประกอบเหล่านี้ล้วนมาจากแนวคิดการแสดง เบื้องหน้าเบื้องหลัง (Front and back) ทั้งสิ้น

2. ความคิดสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์ผลงานการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง คำนึงถึงความคิดสร้างสรรค์ เช่น ด้านบทการแสดงนำเอาแนวคิดเบื้องหน้าเบื้องหลังมาเป็นประเด็นหลักของการสร้างบท การใช้ดนตรีไทยบรรเลงแบบด้นสด (Improvisation) เปิดโอกาสให้นักดนตรีสร้างสรรค์ ลีลานาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยที่บูรณาการจากนาฏศิลป์หลังสมัยใหม่(Post-Modern dance) และท่าในชีวิตประจำวัน(Everyday Movement) เครื่องแต่งกายที่ประยุกต์จากชุดยืนเครื่อง พระนางถูกลดทอนรายละเอียดให้เคลื่อนไหวได้ดี อุปกรณ์ประกอบการแสดงสร้างสรรค์โดยยึดหลักทำน้อยได้มาก(Less in more) ความสร้างสรรค์ในการออกแบบพื้นที่ด้วยการนำภาพ 3 เหตุการณ์มานำเสนอพร้อมกันในเวลาเดียวกันเหมือนความสามารถของจอภาพยนตร์ แสงในการแสดงช่วยบอกเวลา ตำแหน่ง

ภาพที่ 5 สัญลักษณ์ที่ปรากฏในองค์ประกอบของการแสดง

ที่มา : ธนะพัฒน์ พัฒนกุลพิศาล.(2558). การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง.

วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า155.

แห่งที่ได้แม้ว่าแท้ที่จริงแล้วทุกเหตุการณ์เกิดขึ้นบนพื้นที่เดียวกัน การกำหนดบทบาทและการคัดเลือกนักแสดงได้นำทักษะที่หลากหลายของนักแสดงมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการสร้างสรรค์ภาพการแสดง

3. ความหลากหลายในการแสดง

การสร้างสรรค์ผลงานการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิดเบื้องหน้าเบื้องหลัง คำนึงถึงความหลากหลายในการแสดงในหลายด้าน เช่น บทการแสดงมีการผสมผสานระหว่างบทละครและบทพระราชนิพนธ์ ลีลามีการบูรณาการณัระหว่างนาฏศิลป์ไทยกับนาฏศิลป์ร่วมสมัยและนาฏศิลป์กับละคร อุปกรณ์การแสดงถึงแม้จะมีน้อยชิ้นแต่มีความหลากหลาย เช่น เตาแก๊สกระทะสร้างความรู้สึกและความหมายของการแสดงช่วงนั้นๆ ให้แตกต่างออกไป จะเห็นชัดเจนที่สุดในองก์ที่ 2 (เบื้องหลัง) ที่มีกิจกรรมทำและทานอาหาร แต่งหน้าแต่งตัว การฝึกซ้อม ปรากฏอยู่ในพื้นที่เดียวกัน

4. ทฤษฎีและแนวคิดโพสต์โมเดิร์น (Post-modern)

การสร้างสรรค์ผลงานการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิดเบื้องหน้าเบื้องหลัง คำนึงถึงทฤษฎีและแนวคิดโพสต์โมเดิร์น (Post – modern) ในด้านการใช้เสียงจากดนตรีไทยแต่ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อความไพเราะแต่นำมาเป็นสัญลักษณ์ของการฝึกหัดฝึกซ้อมหลังโรงละคร มีการนำลีลาดั้งเดิมจากนารายณ์อวตาร มาจัดวางใหม่แต่ไม่มีความเชื่อมโยงเกี่ยวกับการแสดงเดิมเลย เครื่องแต่งกายลดทอนรายละเอียดของการปัก ตามแบบมินิมอลลิซึม (Minimalism) สลายความทึบของชุดให้โปร่งใสมองเห็นทะลุผ่านได้ พื้นที่สำหรับการแสดงมีการเคลื่อนเลื่อนไหลในความหมายสะกิดผู้ชมให้ตั้งคำถามอยู่เสมอว่าพื้นที่ที่เห็นนั้นแท้จริงเป็นเบื้องหน้าหรือเบื้องหลัง

5. การใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่อสารในการแสดง

การสร้างสรรค์ผลงานการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิดเบื้องหน้าเบื้องหลัง คำนึงถึงการใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่อสารในการแสดง กล่าวคือในด้านเสียงและดนตรีประกอบมิได้หวังผลทางด้านสุนทรียะ หากแต่เป็นการแสดงสัญลักษณ์ความเชื่อศรัทธา ลีลากล่อมหน้าถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์เบื้องหน้า เครื่องแต่งกายได้มีการลดทอนรายละเอียดแต่ให้ความสำคัญกับความโปร่งใสใช้เป็นสัญลักษณ์แห่งการมองเห็นความจริง ไม่ปิดบัง เปิดเผย เพื่อนำเสนอ

ความหมายเบื้องหน้าเบื้องหลังที่แฝงอยู่ กล้องสีแดงที่บรรจุเศียรฤๅษี(เศียรพองแก้ว)ที่นักแสดงต้องบูชาก่อนขึ้นทำการแสดงจึงเป็นที่แน่นอนว่าเป็นสัญลักษณ์ของหลังเวที นอกจากนั้นยังมีเตาแก๊สทำอาหาร กะละมังล้างจาน โต๊ะแต่งหน้า ราวเหล็กแขวนเสื้อผ้า ล้วนแล้วแต่เป็นการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดงมาเป็นสัญลักษณ์เพื่อแทนค่าหรือสร้างบรรยากาศและความเข้าใจว่าเป็นพื้นที่หลังเวที

สามารถสรุปผลสำรวจจากประชาพิจารณาได้ดังนี้ การแสดงถูกจัดขึ้นในวันที่ 1-2 ตุลาคม พ.ศ. 2558 ได้มีการสำรวจความคิดเห็นของผู้ชมการแสดงทั้งสิ้น 323 คน และมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนทั้งสิ้น 259 คน คิดเป็นร้อยละ 80 แบ่งเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษา นิสิตนักศึกษาทางนาฏศิลป์ ผู้เชี่ยวชาญทางนาฏศิลป์ นาฏศิลป์ อาจารย์สอนนาฏศิลป์ในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษาศิลปินอิสระและผู้สนใจทั่วไป พบว่า มีข้อคิดเห็นที่เด่นชัดว่า ผลงานการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง มีความสร้างสรรค์ในการนำแนวคิดเบื้องหน้าเบื้องหลังมาสร้างงาน ทั้งในด้านรูปแบบและแนวคิด จึงควรมีการเผยแพร่ผลงานนาฏศิลป์นี้ในโอกาสต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. การสร้างสรรค์ผลงานการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิดเบื้องหน้าเบื้องหลังนอกจากจะมีวัตถุประสงค์ในการหาแนวคิดเพื่อสร้างสรรค์การแสดงแล้วนั้นยังช่วยให้ผู้ชมได้รับรู้และเข้าใจเรื่องราวที่เกิดขึ้นด้านหลังของเวทีที่สามารถนำมาเป็นการแสดงเบื้องหน้าได้ ในการแสดงครั้งนี้ผู้วิจัยมีความตั้งใจในการทวงถามผู้ชมว่ามีความรู้สึกอย่างไรต่อศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ ถึงแม้ว่าผู้วิจัยจะเลือกสร้างงานไทยร่วมสมัยแต่นั้นถือเป็นความรักของผู้วิจัยที่มีต่องานนาฏศิลป์และเห็นว่าเป็นการต่อลมหายใจให้กับงานด้านนี้ ผลงานนี้จึงเป็นความภาคภูมิใจที่สุดของผู้วิจัย เพราะนอกจากจะได้รับใช้วงการนาฏศิลป์แล้วยังได้สร้างสรรค์งาน Art for art sake (ศิลปะเพื่อศิลปะ) อย่าง แท้จริง คำถามคือแล้วจะมีใครอีกไหมที่อยากจะช่วยต่ออายุให้กับงานศิลปะแขนงนี้ให้คงอยู่ต่อไป

2. รูปแบบของผลงานการสร้างสรรคผลงานการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิดเบื้องหน้าเบื้องหลัง มีการนำเสนอผลงานผ่านแนวคิดหลังสมัยใหม่ (Post-Modern) ทั้งบทการแสดง ดนตรีประกอบการแสดง

การออกแบบลีลา เสื้อผ้า อุปกรณ์ประกอบ พื้นที่การแสดง แสง นักแสดง แต่ถ้าหากผู้ชมขาดความรู้ความเข้าใจว่า แนวคิดนี้เป็นปฏิกิริยาต่อแนวคิดสมัยใหม่ที่มีความคิดติดกรอบมีการกำหนดชัดเจนตายตัวแน่นอน ฉะนั้นแนวคิดหลังสมัยใหม่ (Post-Modern) จะตั้งคำถามเสมอว่าจริงไหม จำเป็นต้องเป็นแบบนั้นเสมอไปหรือไม่ ด้วยเหตุนี้แนวคิดหลังสมัยใหม่ (Post-Modern) จึงยอมรับในความแตกต่างที่สามารถเคลื่อนไหวไหล เปลี่ยนแปลงความหมายได้ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเรื่องที่ควรให้ความรู้ต่อผู้ชมก่อนการมาชมการแสดงประเภทนี้เพื่อสร้างความเข้าใจในงานของผู้ชมให้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ธนะพัฒน์ พัฒนกุลพิศาล. (2558). **การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในแนวคิด เบื้องหน้าเบื้องหลัง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุริยางค์บัณฑิต. สาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นราพงษ์ จรัสศรี. (2548). **ประวัตินาฏศิลป์ตะวันตก**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นราพงษ์ จรัสศรี. ศาสตราจารย์ ประจำภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์ วันที่ 20 กันยายน 2558.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลงด้วยดี โดยนายธนะพัฒน์ พัฒนกุลพิศาล นิสิตสังกัดภาควิชานาฏศิลป์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ขอขอบคุณทุน 72 พรรษาอุดหนุนการศึกษาสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไทย ที่ให้การสนับสนุนทุนการศึกษาในระดับดุริยางค์บัณฑิต ตลอดจนทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์ จากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่สนับสนุนการทำวิจัยครั้งนี้จนสำเร็จลงด้วยดีขอขอบพระคุณ ณ โอกาสนี้